

regionalnog arhiva bilo je preporučeno, odnosno stavljeno u zadatak, da daju razmjernan dio materijalnih sredstava za uzdržavanje zajedničke arhivske ustanove, a tamo gdje nema arhivske ustanove da je i osnuju. Usklađivanje akcija narodnih odbora kotareva na ovomu poslu negdje je brzo i dobro uspjelo (kao npr. na području Historijskog arhiva u Varaždinu i djelomično Historijskog arhiva u Slav. Brodu) a negdje se (npr. kod nar. odbora kotareva Makarska, Daruvar, Slav. Požega) uglavnom zbog lokalističkih tendencija, nailazilo na dosta velike poteškoće.

Historijski arhiv u Karlovcu obuhvaćao je područje triju tadašnjih kotareva: Karlovac, Ogulin i Gospić. Rukovodioci ovih Nar. odbora kotareva ubrzo su bili prihvatili preporuke i plan Savjeta za kulturu NRH u pogledu organiziranja arhivske službe na svojem području, a iz objektivnih razloga zajedničku arhivsku ustanovu osnovali su i počela je djelovati sredinom 1960. godine. Narodni odbor kotara Gospić uredio je za svoje područje sabirni arhivski centar u kojemu je zaposlen jedan službenik.

Narodni odbor kotara Gospić preuzeo je prilikom reorganizacije uprave 1955. godine arhivsko-registraturnu građu od 6 ukinutih narodnih odbora kotareva. Dobar dio ove građe primljen je u nesređenom stanju. Rukovodioci Narodnog odbora dali su primljenu građu presledati i uzorno srediti, a nepotrebnu, bezvrijednu izlučiti. Građa je 1958. godine smještena u nove, manipulatívne i za tu svrhu izrađene sanduke. Sanduci su numerirani, a na unutarnjoj strani poklopaca pričvršćene su konije zapisnika komisija koje su građu sređivale, popisivale i izlučivale. Ključevima od sanduka raspolaze samo službenik zadužen za rukovanje arhivsko-registraturnom građom. Rukovodioci Nar. odbora izjavili su da će potreban broj ovih manipulatívni sanduka ustupiti zajedničkom Historijskom arhivu u Karlovcu, čim Arhiv bude preuzeo građu koja je u sanducima.

Razumljivo je samo po sebi da je u ovakvoj ustanovi i vlastita registraturna građa sređena, dobro čuvana i pristupačna. Nar. odbor kotara uložio je oko pola miliona dinara za valjano osposobljenje suterenskih prostorija u koje će smjestiti svu arhivsku-registraturnu građu koja se kod njega nalazi.

Smatramo da rad na razvijanju arhivske službe na području Historijskog arhiva u Karlovcu, a posebno rad rukovodilaca u Gospiću kako po uloženom trudu i sredstvima, tako i po razumijevanju za arhivsku građu i arhivsku službu, može poslužiti kao primjer za ugled.

Stj. Bačić

GODINA I PO RADA HISTORIJSKOG ARHIVA U BJELOVARU

Potkraj juna 1961. godine bivši narodni odbori kotareva Bjelovar, Daruvar i Križevci osnovali su na preporuku republičkog Savjeta za kulturu regionalni Historijski arhiv sa sjedištem u Bjelovaru. Premda je otada prošlo svega nešto više od godinu i po dana, što je relativno kratko vrijeme da bi se mogli postići neki izrazito značajni i obimni rezultati u oblasti arhivskih poslova, ipak neće biti na odmet da se spomenu neka iskustva stečena u radu i rješavanju niza različitih organizacionih i ostalih problema.

Prilikom osnivanja Arhiv je preuzeo kompletan inventar i arhivsku građu od Komisije za historiju SKJ pri Kotarskom komitetu SKH Bjelovar, a isto tako i dio građe od Gradskog muzeja Bjelovar, koju je on do tada prikupio u

svojoj slobodnoj aktivnosti. Preuzeti inventar od Komisije, a iza toga i onaj koji je dobiven od osnivača na upotrebu, bio je dovoljan da se u početku omogućiti rad manjem broju službenika. Tu se nalazilo i 6 velikih drvenih polica, u kojima je bilo smješteno oko 80 tekućih metara arhivalija i to oko 5 tek. m. od Komisije za historiju, a ostatak je bila različita, pa često i stara građa iz vremena osnutka Bjelovara oko 1756. godine. Kasnije je inventar upotpunjen kupovinom još 5 željeznih polica i 1 ormara željeznog, a pribavljena su i neka druga tehnička pomagala, tako da u tom pravcu nema, barem zasad, bilo kakvih osjetljivijih poteškoća, premda bi, bez sumnje, još mnogo toga trebalo da se pribavi. U tom pogledu je arhivu vrlo dobro došla pomoć od republičkog fonda u iznosu od 200.000 Din, za što su i kupljene spomenute police i ormar, pa je očekivati da ona ni ubuduće neće uzmanjkati.

U znatno težoj se situaciji arhiv našao u pogledu kancelarijskog i spremišnog prostora. Prilikom osnivanja mu je dodijeljeno u Bjelovaru 5 prostorija s površinom od 84 m², a za arhivske ispostave u Daruvaru i Križevcima po 1 prostorija, približno svaka od 15 m². Naravno da je to bio vrlo skućen radni i spremišni prostor, i usto još ne baš osobito prikladan. Nažalost, on se ni do danas, nakon više od godinu i po dana postojanja arhiva, ni u čemu nije promijenio, iako su na svim mogućim mjestima poduzimane i od uprave i od arhivskog savjeta različite mjere radi njegovog poboljšanja. Ne može se reći da kod odgovornih faktora nije bilo razumijevanja za potrebu rješavanja ovog problema, ali je ostala činjenica, da se tu do sada nije ništa izmijenilo.

Nadalje se jedno među prvim pitanjima od početka rada arhiva postavilo u pogledu rješavanja kadra. Tu nije bilo gotovo nikakvog izbora u odnosu na upoznavanje arhivskih poslova, i aktivizirani kadar je trebao ispočetka sve da nauči. Ipak, može se reći, da je taj problem donekle povoljno riješen i da je organiziran kadar, koji sada može zadovoljiti na svojim zadacima. Bilo je, dakako, ispočetka poteškoća, jer je malo tko umio da se snade na novom poslu, ali je onda uz znatno zalaganje i uz izvanrednu značajnu pomoć Državnog arhiva NRH u stručnom pogledu, zatim Savjeta za kulturu NRH, Komisije za historiju pri CK SKH i svih drugih faktora u organizacionom pogledu i taj početni problem donekle bio savladan. U tom je značajnu ulogu imala i izmjena iskustava u radu s drugim već dobro organiziranim arhivima u republici, a isto tako i pomoć republičkog Društva arhivista, preko njegovih istaknutih članova, koji su proveli nekoliko dana u arhivu, pružajući mu praktičnu i stručnu pomoć.

Posebno je tim povodom potrebno naglasiti da je organ upravljanja — arhivski savjet primao vrlo dragocjenu pomoć od predstavnika republičkog Savjeta za kulturu, Državnog arhiva i drugih, koji su gotovo redovito prisustvovali na njegovim sjednicama.

Na početku 1963. godine u arhivu je radilo ukupno 6 službenika i to:

1 ekonomist s višom stručnom spremom

2 službenika sa srednjom spremom

2 službenika s nižom spremom (kojima je priznata srednja sprema)

1 pomoćni službenik s nepotpunom nižom spremom.

Oni su raspoređeni tako da trojica rade u upravi, administraciji i pomoćnim poslovima, a trojica u arhivskom odjelu, i to 2 na unutrašnjoj službi, a 1 na vanjskoj službi.

Premda je, kako je to i na početku rečeno, godina i, po dana kratko razdoblje da bi se arhiv mogao afirmirati u širokoj javnosti svoga kraja, ipak ne

može se reći da i u tome nisu postignuti vidljivi uspjesi. Tu se na prvom mjestu može spomenuti vrlo značajna aktivnost članova njegovog radnog kolektiva u Komisijama za historiju pri Kotarskim komitetima u Bjelovaru i Križevcima. Arhiv je općenito uspostavio funkcionalnu suradnju ne samo sa kotarskom komisijom za historiju u Bjelovaru nego i gotovo sa svim komisijama u općinskim komitetima SKH, zatim s boračkim organizacijama, gradskim muzejima, a da se i ne govori o vrlo uspješnoj i korisnoj suradnji s organima uprave i, dakako, osnivačima — bivšim narodnim odborima kotareva Bjelovar, Daruvar i Križevci, a sada s novim kotarom Bjelovar.

U pravcu afirmacije ustanove i propagiranja arhivske službe uspostavljena je značajna suradnja s nastavom, pa je kroz minulo razdoblje održano 1 predavanje na narodnom sveučilištu u Daruvaru, tri predavanja na gimnaziji i učiteljskoj školi u Križevcima, 1 predavanje za pionire u Bjelovaru i 2 seminara u arhivu za voditelje većih registratura. Na svim tim predavanjima je sudjelovalo oko 700 učesnika. Isto tako je u dva navrata arhiv organizirao kroz 7 dana prikazivanje dijapozitivâ u svim kinematografima na svom području u okviru »Tjedna arhiva«. Nadalje je vanjska služba pokušala organizirati društvo prijatelja arhiva i do sada prikupila desetak članova, koji joj pružaju dobrovoljnu pomoć u radu na terenu.

Prilikom proslavljanja značajnih godišnjica iz ranije, a osobito novije historije Arhiv je priređivao prigodne članke za lokalne i druge publikacije. Od značajnih radova su kroz proteklo vrijeme publicirani slijedeći:

— U 1961. je izdavačko poduzeće »Lykos« objavilo dvije biografije od po 10 stranica za narodne heroje iz ovog kraja Petra Biskupa Venu i Mojicu Birtu. Prvu je napisao Ivan Šibl, a drugu Savo Velagić, a objavljene su u zajedničkoj knjizi pod nazivom »Jači od smrti«. Te iste godine daruvarski »Vjesnik komune« je započeo u nastavcima objavljevati biografiju Mojice Birtte, a »Bjelovarski list« je objavio nekoliko drugih prigodnih članaka.

U 1962. je nastavljeno objavljivanje takvih članaka, s tim što je jedna prigodna biografija za pokojnog revolucionera Tominu Kovačića objavljena u »Komunistu«, a nekoliko članaka u boračkom listu »4. jul«.

Još jedan dokaz afirmacije ustanove je i vrlo velik interes istaknutih političkih funkcionera, raznih ustanova i organizacija za korištenje podataka iz arhivskih fondova. Tako npr. nije prošao ni jedan značajni masovni zbor povodom nekog događaja iz prošlosti, na kom je govorio neki od istaknutih funkcionera, a da prethodno nije zatražio od arhiva opsežne informacije ili čak potpune teze za takav govor. Dosada je izrađeno ukupno 12 takvih pismenih informacija za razne prigodne zborove na ukupno 36 stranica pisanog teksta.

U novije se vrijeme zapaža sve veći interes studenata i srednjoškolaca za pojedine arhivske fondove, a veći broj pojavljuje i poneki publicist ili naučni radnik, što daje naslutiti da je Arhiv zakoračio u dobrom pravcu.

VANJSKA SLUŽBA

Prilikom osnivanja Arhiva preuzeti su matični kartoni za 384 registrature od Državnog arhiva NRH. Otada je izvršen obilazak 187 registratura. Ustanovljeno je da su mnoge ustanove likvidirane, fuzionirane i sl. pa je nakon definitivnog pregleda ustanovljeno slijedeće stanje u kretanju registratura:

— Kod osnivanja Arhiva, broj registratura	384
— likvidirano, fuzionirano i sl.	98
— evidentirano novih	48
— stanje na koncu 1962.	334

U registraturama je evidentirano 8.074 tekuća metra arhivalija i 22.950 knjiga. U njima je pokrenuto 12 postupaka škartiranja, od kojih je 9 dovršeno i ukupno škartirano oko 300 tek. metara nepotrebnih spisa, a u Arhiv je preuzeto oko 90 tekućih metara.

UNUTRAŠNJA SLUŽBA

U arhivskom se odjelu vrlo mnogo radilo na izlučivanju nepotrebne građe, i zatim na sistematiziranju i inventiranju građe za trajno čuvanje. Najviše je rađeno u odsjeku za historiju radničkog pokreta, koji sačinjava kompletnu dokumentaciju preuzetu prilikom osnivanja arhiva od Komisije za historiju SKJ. Ukupno je sređeno u tom odsjeku 26 fondova i 5 zbirke, dok su od starije građe sređena tri fonda i 1 zbirka, a sve zajedno u 46 kutija od 4,5 tekuća metra. Za ove fondove i zbirke su izrađeni definitivni inventari i vodiči.

Naravno, to su sve manji fondovi i zbirke, pa je stoga i pristupljeno njihovom sređivanju. Za 1963. je planirano da se sredi 20 fondova i 6 zbirke, čija količina prelazi 60 tekućih metara.

Posebno je značajno spomenuti nešto i o fotografskoj i mikrofilmovanoj dokumentaciji. Premda su mikrofilmovana svega 3 fonda u ukupnoj dužini od 18 tekućih metara filma što je za sada vrlo skromno, ipak tu ima nešto što zavređuje posebnu pažnju. Naime, prikupljene su ratne fotografije za Daruvarski, Bilogorski i Bjelovarski odred i za veći broj istaknutih ratnih funkcionera u ovom kraju. Ukupno je prikupljeno i sređeno 50 pojedinačnih i skupnih fotografija. Osim toga, sređene su fotografije za 175 spomenika i kosturnica i za 108 spomen-ploča, koji su podignuti poslije rata u spomen mnogih revolucionarnih događaja i obilježja značajnih mjesta.

Na kraju treba istaći da je u arhivu poklonjena značajna pažnja obrađivanju arhivske građe, osobito iz novije revolucionarne prošlosti naroda ovog kraja. Tim povodom izrađen je veći broj monografija kao što su: Daruvarski, Bilogorski i Bjelovarski odred, Vojni sud komande bjelovarskog područja, Ratna svjedočanstva o ljudima i događajima u Bilogori, Nastanak i razvitak Bjelovara i okolice i mnogi drugi. Neki od tih rukopisa su priređeni za štampu, pa je programom arhiva za 1963. predviđeno da se zajednički s Komisijom za historiju SKJ prikupe novčana sredstva i pristupi, barem za početak, i njihovom publiciranju. Ranije je već bilo značajnih pokušaja lokalne publicistike, uglavnom preko Saveza boraca, a povodom 40-godišnjice KIPJ Kotarski je komitet SKH Bjelovar štampao opsežnu knjigu »KP Bjelovar 1920-1945«. U arhivu su sve te publikacije prikupljene i osnovana biblioteka od ukupno 158 knjige.

Premda u ovom napisu nije sve rečeno o djelatnosti arhiva od njegova osnutka do danas, ipak se može sa zadovoljstvom konstatirati da je pored izvjesnih objektivnih i subjektivnih poteškoća bilo i zapaženih radnih rezultata. Ako se iz stečenih iskustava povuku odgovarajuće konsekvencije, nema sumnje da će rezultati u budućem radu biti još i znatno zapaženiji.

S. Velagić